

Τι ήταν ο Ψυχρός Πόλεμος

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Γέιλ **Οντ Αρνε Βέσταντ** αναλύει με όρους «μακράς διάρκειας», βαθύτερων δομικών μετασχηματισμών και παγκόσμιας κλίμακας την αναμέτρηση των υπερδυνάμεων που σημάδεψε τον 20ό αιώνα

σ. 3

Διαδηλωτής συμμετέχει στην κατεδάφιση του Τείχους του Βερολίνου υπό το βλέμμα ανατολικογερμανών συνοριακών φρουρών στις 11 Νοεμβρίου 1989

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: REUTER/DANIEL BRALICH

Ιστορία

Ανατολικογερμανοί και δυτικογερμανοί πολίτες γιορτάζουν την πτώση του Τείχους του Βερολίνου στην Πύλη του Βρανδεμβούργου τον Νοέμβριο του 1989

αίωνα: «Τόσο ως ιδεολογική σύγκρουση όσο και ως διεθνές σύστημα μπορεί ως εκ τούτου να γίνει αντιληπτός μόνο στο πλαίσιο οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής που είναι πολύ ευρύτερη και βαθύτερη από τα γεγονότα που δημιούργησε ο ίδιος».

Εξίσου τεκτονικές ήταν οι αλλαγές που προκάλεσαν τη λήξη του. Εντοπίζοντας την αρχόμενη παγκοσμιοποίηση στις εξελίξεις της δεκαετίας του 1970, μετά την εγκατάλειψη του νομιματικού συστήματος του Μπρέτον Γουντς, ο συγγραφέας αποδίδει το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σε αυτή τη σειρά μεταβολών παρά σε συγκυριακές περιστάσεις όπως η κόπωση των εξοπλισμών επί Ρόναλντ Ρέιγκαν. Αναμφίβολα, την τελική έκβαση επηρέασαν πρόσωπα και γεγονότα, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ ή ο πόλεμος του Αφγανιστάν, ωστόσο ήταν οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης εκείνες που στο κρίσιμο χρονικό διάστημα έγειραν την πλάστιγγα προς τις ΗΠΑ – με τον ίδιο τρόπο που σήμερα μοιάζουν να ευνοούν την Κίνα.

Η παγκόσμια δυναμική

Με βάση αυτόν τον προανατολισμό ο Βέσταντ αφηγείται λεπτομερικά την πενηνταετία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν λείπουν τα χαρακτηριστικά ορόσημα, ο πόλεμος της Κορέας, η εισβολή στην Ουγγαρία, η ανοικοδόμηση του Τείχους, η κρίση των πυραύλων της Κούβας, ο πόλεμος του Βιετνάμ, η Άνοιξη της Πράγας, η αραβοϊσραηλινή διένεξη, ο καιρός της ύφεσης, η πυρηνική ισορροπία του τρόμου, όμως το έργο ξεφεύγει από την ευροκεντρική αφήγηση. Παρακολουθεί σταθερά την πορεία της Κίνας και τους ελιγμούς της μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και ΗΠΑ, υπενθυμίζει τη διαμάχη για την επιρροή στην Ινδονησία και τις τύχες της Λατινικής Αμερικής, τονίζει την περίπτωση της Ινδίας ως «μπαλιάντ του Ψυχρού Πολέμου».

Αναδεικνύει επίσης τη διασύνδεση του τοπικού με το παγκόσμιο στοιχείο, τον τρόπο με τον οποίο η αναπαράθεση των υπερδυνάμεων ως διεθνές σύστημα επηρέαζε ζώνες εμπλοκής όπως εκείνες μεταξύ Ιράν-Ιράκ, Κίνας-Ταϊβάν, Ινδίας-Πακιστάν. Στην Ασία, από την Κίνα ως το Ισραήλ, η επιρροή των σοβιετικών επιτευγμάτων υπήρξε έκδηλη: κρατικός σχεδιασμός, εθνικές βιομηχανίες, συνεταιριστική γεωργία. Αντίστοιχα, οι Ηνωμένες Πολιτείες «αποτελούσαν μέρος μιας ευρωπαϊκής επανάστασης» όπου πολιτισμικά πρότυπα παρέχον τη δυνατότητα στους Δυτικοευρωπαίους να ξεπεράσουν περιορισμούς τάξης, φύλου, θρησκείας: «Στα μέσα της δεκαετίας του '50 ο Μπράντο, και όχι το ΝΑΤΟ, ένωσε τους αμερικανούς και τους ευρωπαίους εφήβους».

Πρόπατον όμως η ΕΣΣΔ πραγματοποιούσε εξαγωγή σοσιαλισμού και οι ΗΠΑ μερμονώνον για την επέκταση του καπιταλισμού. Σπάνια αναφέρεται η πείραξη εξήγησης της «θεωρίας του ντόμινο» από τον πρόεδρο Ντόναλντ Άιζενχάουερ το 1954 με αφορμή την κατάσταση στην Ινδοκίνα ξεκινά με ιδιαίτερη αναφορά στο «ειδικό βάρος μιας περιοχής η οποία παράγει υλικά που χρειάζεται ο κόσμος». Το γεγονός ότι ζούμε σήμερα στον «κόσμο που δημιούργησε ο Ψυχρός Πόλεμος» είναι αδιαμφισβήτητο. Κατά τον Βέσταντ, μάλιστα, η αδυναμία των Ηνωμένων Πολιτειών να διαφύγουν από την τροχιά του ευθύνεται για την αποτυχία τους στους ολόκληρα άτοπους πολέμους του Ιράκ και του Αφγανιστάν ή στην αδυναμία τους να εμποδίσουν την ολιόθηση της Ρωσίας στον νεο-απολυταρχισμό του Βλαντίμιρ Πούτιν. Παρ' όλα αυτά, δεν θεωρεί ότι η δυναμική μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας ή ΗΠΑ και Ρωσίας μπορεί να ακολουθήσει συγκρίσιμη διαδρομή, καθώς και οι δύο χώρες είναι «καλά ενσωματωμένες στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα» και, παρά την πρόθεσή τους να φθέρουν τον ανταγωνισμό, δεν μοιάζουν πρόθυμες να εισαγάγουν ιδεολογικές διαμάχες ή στρατιωτικές συμμαχίες στην εξίσωση. Σε αυτή την καινοτόμο και ιδιαίτερα ελκυστική ιστορία ο Οντ Αρνε Βέσταντ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι κληρονομιά του Ψυχρού Πολέμου είναι ένας πολυπολικός κόσμος με τις δικές του σημαντικές ανισότητες, τους δικούς του υπαρκτούς κινδύνους – και την επιταγή να μελετήσει τον 20ό αιώνα προκειμένου να μην επαναλάβει το τίμημά του.

Η αναμέτρηση των υπερδυνάμεων

Ο νορβηγός ιστορικός **Οντ Αρνε Βέσταντ** ανατέμνει τον Ψυχρό Πόλεμο με μια νέα προσέγγιση που αναδεικνύει τη διάστασή του ως **συνέπειας παγκόσμιων μετασχηματισμών**

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Στις 21 Νοεμβρίου 1989 οι Crosby, Stills and Nash τραγουδούσαν μπροστά από την πύλη του Βρανδεμβούργου. Ήταν μια μικρή εμφάνιση, μόλις 20 λεπτών, μπροστά σε μερικές εκατοντάδες Βερολινέζους οι οποίοι είχαν συγκεντρωθεί για να ακούσουν το «Chippin' Away», ένα κομμάτι που οι στίχοι του βεβαίωναν ότι «με ένα σφυρί στο χέρι / και πίστη στην καρδιά μου [...] / πελεκώντας λίγο λίγο οι τοίχοι θα πέσουν». Το Τείχος του Βερολίνου μπορεί να δέσποζε πίσω από το συγκρότημα, είχε όμως ήδη πέσει πριν από 12 ημέρες σηματοδοτώντας το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Τρίαντα και πλέον χρόνια μετά τη λήξη της, η ιστορία της σύγκρουσης αυτής βρίσκεται ουσιαστικά στα πρώτα στάδια της συγγραφής της, στο σημείο που η μελέτη της αναπαράθεσης των υπερδυνάμεων βγαίνει από τη σκιά της διπλωματικής και πολιτικής ιστορίας διεκδικώντας το πεδίο μιας συνολικής ιστορικής θεώρησης. Υπόδειγμα της προσέγγισης αυτής αποτελεί *Ο Ψυχρός Πόλεμος* (εκδ. Πατάκη) του νορβηγού ιστορικού του Πανεπιστημίου Γέιλ Οντ Αρνε Βέσταντ που συνοψολογίζει κοινωνικές δυνάμεις, πολιτικές τροπές, οικονομικούς μετασχηματισμούς προκειμένου να αποτυπώσει την παγκόσμια διάσταση της αναμέτρησης που διαμόρφωσε την εποχή μας.

Η «μακρά διάρκεια»
Ο Βέσταντ μελετά τον Ψυχρό Πόλεμο υπό την οπτική της «μακράς διάρκειας» εξετάζοντας τον

ODD ARNE WESTAD
Ο Ψυχρός Πόλεμος,
Μια παγκόσμια ιστορία

Μετάφραση
Δέσποινα-Γεωργία
Κωνσταντινάκου.
Εκδόσεις Πατάκη,
2021, σελ. 616,
τιμή 31 ευρώ

στο εύρος μιας εκατονταετίας, από το 1890 ως το 1990. Η αναγωγή στα τέλη του 19ου αιώνα εξυπηρετεί την ανάλυσή του στο υπόβαθρο της δημιουργίας της αντιπαλότητας μεταξύ καπιταλισμού και σοσιαλισμού: το επαναστατικό αίτημα, το οποίο είχε υποχωρήσει μετά την Κομμούνια του Παρισιού το 1871, επανήλθε στο προσκήνιο στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης της δεκαετίας του 1890 προκαλώντας ένα διεθνές κύμα τρομοκρατίας και διαχωρίζοντας ήδη ουσιαστικά τη Σοσιαλδημοκρατία από τη ριζοσπαστική (μετέπειτα κομμουνιστική) Αριστερά. Οι ιδεολογικές καταβολές της Σοβιετικής Ένωσης βρίσκονται στο σχίσμα της σημερινής αυτής, το ίδιο όμως ισχύει ως έναν βαθμό και για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Όπως υποδεικνύει ο νορβηγός ιστορικός, αν η ΕΣΣΔ υπήρξε αργότερα η κατεχόμενη αντισυμμαχική δύναμη, οι ΗΠΑ δεν υπολείπονταν σε προκλητικότητα στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο συνδυασμός τεχνολογικής υπεροχής και φυσικών πόρων δημιούργησε ένα «μεγαθήριο καπιταλιστικής ανάπτυξης» του οποίου η εξωτερική πολιτική, εμφορούμενη από τις έννοιες της μοναδικότητας, της αποστολής και της αφθονίας, κατέστησε την Αμερική «διεθνή παραχούσα»: παράγοντα με επαναστατικές ιδέες, ανατρεπτικά καταναλωτικά ήθη και απρόθυμο να ακολουθήσει τους κανόνες της βρετανικής ηγεμονίας. Η παρατήρηση αυτή δικαιολογεί και το πρόγραμμα εντός του οποίου ο Βέσταντ εγγράφει το συνολικό του επιχείρημα. Ο Ψυχρός Πόλεμος δεν υπήρξε απλή συνέπεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σφραγίζει να νοηθεί ως προϊόν των παγκόσμιων μετασχηματισμών του τέλους του 19ου